

primitivo et essentiali activo principio profluant, in ipsa remanent incomplete et virtualiter, sive, ut aiebant Scholasticæ, *radicaliter*. Sed ut verum fatear, quid sibi velit hoc *radicaliter*, neminem hactenus inveni, nec audiui, qui satis et apte explicet. Quid mihi de hac re videatur, breviter dicam.

1.° Potentiæ illæ, ex D. Thoma, compositum ex anima et corpore, sive *conjectum*, dicuntur sibi vindicare tanquam subjectum, quia solum dum existit *conjectum*, et per *conjectum*, statum completum integramque perfectionem obtinent, quæ ipsis competit in ordine ad actualem operationem. 2.° At vero, dum anima a corpore separatur, complementum hoc et perfectionem quoad operari amittunt, remanent tamen quoad naturam propriam in essentia animæ, sed in statu imperfecto in ordine ad operationem ex defectu alterius elementi, quod ad istam oportet concurrere: desinunt igitur existere quoad esse actuale in statu perfecto, et quoad habere subjectum completum; conservantur vero quoad essentiam, quasi convolutæ et replicatæ in anima, et sine actuali evolutione.

Objic. adversus 2.^{am} thes. Pluralitas realis potentiarum tollit simplicitatem animæ: ergo. Prob. ant. Si distinctio realis intercederet inter facultates animæ, hæc constaret ex partibus; sed quod partibus constat non est simplex: ergo.

Resp. neg. ant. Ad prob. dist. maj. Anima constaret ex partibus *essentialibus*, neg. *potentialibus*, conc. Vis argumenti solum constaret potest adversus illos, qui potentias ab essentia non distinguunt: at vero apud nos, qui realem distinctionem potentiarum ab animæ essentia tuemur, nullius est roboris. Fatemur quod essentia ipsa rationalis animæ simplex est omnino, nullisque proinde *essentialibus* partibus constat; at simul fatemur vim agendi aliam rem esse ab essentia, et hanc agendi vim pluribus partialibus viribus seu potentiis constare: unde pluralitas ipsam tantum vim agendi, non animæ essentiam afficit. Apposite ad rem D. Thomas: «Potentiæ animæ dicuntur partes non essentiæ, sed totalis virtutis ejus, sicut potestas ballivi est pars totius potestatis regiæ.» (1)

(1) QQ. Disp. De Spir. Creat. art. 11, ad 19.m

CAPUT SECUNDUM.

DE FACULTATE SENTIENDI.

Ex quinque facultatum generibus in superiori capite enumeratis, locomotivam vim ac vegetandi potentiam hic omittimus, tum quia psychologice spectatæ minus præcipuæ merito habentur; tum quia in Cosmologia de ipsis redibit sermo. Itaque, hic solum perpendemus sentiendi, appetendi ac intelligendi facultates, ex quibus psychologica animæ humanæ investigatio et scientia maxime juvantur et exsurgunt. Quia vero sentiendi facultas, et per externa organa, et per interna exercetur, primo de sensibus externis, deinde de internis agemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De sensibus externis.

Vis sensitiva universim spectata, est qua anima corpori unita res corporeas, qua materiales et singulares, percipit, vel eisdem determinato modo afficitur. Actus quo id perficitur, vel sensatio, vel affectio sensitiva nuncupatur.

Triplex distingui potest sensibilitatis manifestatio: 1.° qua singularium corporum sensiles et veluti externas qualitates percipimus, quod ope sensuum externorum fit: 2.° qua horum corporum qualitates veluti internas et minus sensibiles percipimus; quod officium est sensuum internorum: 3.° qua experimur affectiones illas quæ ex prædictis operationibus in anima exurgunt circa sensibilitatis objecta; spectant hæc ad appetitum sensitivum, et *passiones* communiter appellantur.

Exordientes igitur a prima manifestatione, experientia ipsa compertum est, quintuplici ratione eam exerceri: *videndo, audiendo, odorando, gustando et tangendo*. Quoniam vero sensitiva vis absque corporis concursu non exercetur, quinque etiam instrumenta seu *organa* observamus pro his quinque functionibus sensibilitatis, scilicet, oculos, aures, nares, linguam, manus vel etiam superficiem corporis.

Quamvis hujusmodi voces, et illæ, visus, auditus, etc. non raro pro synonymis usurpentur, distinguendæ tamen sunt, si pro rigore philosophico loqui velimus. At enim, *oculus, auris, lingua*, etc. significant tantum *organa*, quibus exercetur facultas videndi, audiendi, etc. Facultas seu potentia *visiva, auditiva*, etc. ipsam animæ vim qua videt, audit, etc. designat. Denique voces illæ, *visus, auditus, odoratus, gustus et tactus*, utrumque complectuntur, sicut etiam vox illa *sensus*; nam et organum materiale, et vim spiritualem animæ simul continet.

Corporum qualitates sensibiles objectum esse externorum sensuum, jam inuimus; at id non eodem modo accidit. Sunt quædam qualitates, quæ ab unoquoque determinato sensu immediate, primo, per se et non ratione alterius, attinguntur: sic se habent colores respectu visus, sonus respectu auditus, qualitates tactiles respectu tactus, etc. Sunt vero aliæ qualitates vel corporum accidentia, quæ non per se, et primo, sed veluti secundario et ratione alterius a sensu attinguntur, quatenus, scilicet, naturalem nexum habent cum his quæ primo ad sensus referuntur eosque ad operandum determinant; sic quantitas sive extensio, per seipsam et denudata ab omni colore et luce, per visum non perciperetur, sed quia luci et colori subicitur estque hujus fundamentum vel subjectum, attingi a visu potest, sicut etiam a tactu, quatenus tactilium qualitatum est basis, et veluti subjectum immediatum. Hinc hujus generis qualitates, vel ab omnibus, vel saltem a pluribus sensibus attinguntur. Aptissime ergo Scholastici, primi generis qualitates appellarunt objectum *sensibile proprium*; alterius generis, *sensibile commune*, quia priores per unum tantum sensum, posteriores per plures percipi possunt. Quia vero sensus, hujusmodi qualitates attingunt in concreto et prout subjecto singulari insunt, non immerito admitterunt illi, objectum aliud sensuum quod *sensibile per accidens* nuncuparunt; atque illud est quod conjungitur in corpore cum aliqua ex his qualitatibus, quæ per sensum unicum vel plures percipitur. Ita in saccharo, dulcedo est objectum *sensibile per accidens* respectu visus, quia est intime conjuncta cum hac albedine, quæ visum ad videndum saccharum determinat. Exinde factum est, ut Scholastici asseruerint etiam, substantiam ipsam cor-

poris esse objectum *sensibile per accidens* sensuum externorum. Quod pronuntiatum, quamvis neoterici omnes rejiciant reveraque falsum prima fronte videatur, veritatem continere existimamus, si tamen probe intelligatur.

Duplici etenim sensu corporis substantia accipi potest: 1.º quatenus ipsam rei essentiam significat, prout ista constituitur in tali specie determinata: 2.º prout est subjectum in quo recipiuntur et existunt ista vel illa singularia accidentia. Si priori sensu sumatur substantia, certe objectum sensuum nulla ratione dici debet sed solius intellectus, ad quem unice spectat intimam et propriam rei naturam cognoscere. At vero, si posteriori modo sumatur, nihil obstare video quominus substantia corporea objectum sensibile per accidens sensuum dicatur; quandoquidem hi, simul cum qualitatibus quæ ipsorum sunt objecta propria, percipiunt subjectum in quo inhærent, quodque a præfatis qualitatibus determinatur. Sit exemplum: cum corpus aliquod visu sentimus, visus nobis exhibet colorem *istum* in *isto* corpore inhærentem, proindeque videmus corpus hocce ut coloratum et lumine perfusum; at ejusnam naturæ sit istud corpus, an lignum, an lapis, an animal, visus nobis non patefacit, et intellectu id perspiciendum est.

Attamen, et id quoque mihi videtur dicendum, quod non tantum sensibilia propria et prima, sed communia etiam, ut quantitas, et quæ ad ipsam referuntur, figura, motus, quies, distantia etc. distincte per sensus attingi possunt: sed vero, corporis substantia, quam dicimus *sensibile per accidens*, non nisi confuse et obscure per sensus attingitur.

Ut prædicti sensus sensationes proprias absolvant, vel potius anima per illos, quædam conditiones requiruntur. 1.^a Conveniens organi structura; nam si illud, vel absit vel læsum sit, abest etiam, vel debilitatur, vel perperam sensitio perficitur: unde qui caret oculis, caret quoque sensatione videndi.

Ex prima ista enascitur 2.^a conditio, quæ ea est, ut objectum impressionem determinatam et actionem congruam in organis efficiat. Experimur enim, nos nihil per sensus percipere, nisi externa corpora in nos aliquid agant: et quia corporis actio ex nimia distantia, vel debilitatur, vel tollitur, hæc secunda conditio præsentiam aliquam objecti

præ se fert; quæ quidem objecti præsentia diversa sit oportet pro sensus natura, major enim præsentia exigitur ad gustandum, quam ad videndum.

3.º Conditio: impressio vel actio objecti in organo, nec nimium vehemens, nec nimium remissa esse debet. Experientia ipsa compertum est, sensationem in anima non excitari per tenuissimam impressionem; quam ob rem et ex defectu hujus conditionis, nec sonum nimis remissum percipimus, nec stellarum luce legere possumus. Similiter solis obtutus, aut strepitus vehementior, videndi et audiendi sensationes, vel impediunt, vel vitiant.

4.º Conditio ex parte ipsius animæ se habet, in qua certe sensatio non perficitur, vel saltem non percipitur, si rebus aliis attentionem vehementer applicat, ut apparet in homine, qui in re aliqua meditanda alte et vehementer defixus, quandoque nihil videt apertis oculis.

5.º Conditio est communicatio organi cum cerebro; nam ex physiologicis constat observationibus, sensationem penitus aboleri, si organi nervuli cum cerebro communicantes, vel intercendantur, vel ita comprimantur ut impedimentum ponatur tenuissimo fluido in eisdem contento, seu, ut aliis placet, spiritibus animalibus.

Ex hucusque dictis aliqua corollaria inferre licet præ oculis habenda, ut ea quæ postea de sensationis natura disputabimus, melius capiantur.

1.^m *Talis exoritur in anima sensatio, qualis est actio objecti in organum.* Nam si, ut diximus, actio objecti in organum ad sensationem requiritur, simulque actio ista mutationi vel varietati est obnoxia, pro diversa objecti magnitudine, distantia, præsentia etc. consequens est, sensationem quamlibet cujusque sensus diverse modificari et determinari, juxta determinationes et speciales condiciones objecti agentis.

2.^m *Sensationis natura dijudicanda est, ex eo quod in ipsa observatur, dum supradictis conditionibus est stipata, et præsertim dum exercetur absque organi vitio vel defectu.*

3.^m *Sensationes visus et tactus sunt magis perspicuæ et distinctæ, simulque perfectiores ex parte representationis objectivæ.* Cujus rei ratio forte assignari posset, quia visus ex una parte est perfectior inter exteriores corporis sensus, et,

ut ait apposite D. Thomas, *quasi quidam intellectus corporis: ex alia parte, quia colores et lux quibus ipsius objectum proprium constituitur, repræsentandi vi maxime et ex sua natura donantur.* Quæ postrema ratio tactui etiam accommodatur, quippe qui ad quantitatem sive extensionem refertur mediis qualitatibus, quæ ejus proprium objectum constituunt, ut sunt calor, frigus, durities, mollities, etc.

4.^m *Vehementior organi commotio relundit debiliorem, ita ut sensatio, quæ huic respondet, magis vel minus impediatur.* Sic experimur, quod in vehementi strepitu, minores aeris vibrationes, sive submissas voces non audimus.

SCHOLIUM.

In explicando quo ordine, vel qua ratione quisque sensus suam exerat actionem, immorari non licet, ne opus elementare plus æquo protrahatur. Tria summatim attingam tantum circa hujus articuli argumentum. Primo, divina Providentia esse factum, sensuum nostrorum organa ampliolem non habere perfectionem; nam si tactus ex. gr. delicatior esset aut sensibilior, nec aeris impresionem et contactum sustinere possemus; et sic, proportionem servata, de aliis sensibus. Secundo: externi hujusmodi sensus, sicut etiam interni, duo præcipua habent munia in homine; quandoquidem Deus nos eis donavit, tum ut animalem vitam servare possemus, tum ut intellectualem cognitionem excitarent et juvarent, qua ad Dei ipsius divinarumque rerum notitiam et amorem assurgamus. Tertio: quæ de objectis sensibilibus propriis et communibus cum D. Thoma delibavimus, D. Augustinus jam antea docuerat, idque variis in locis, ex quibus accipe unum: «Intelligis ergo, et quædam singulos sensus habere propria, de quibus renuntient, et quædam quosdam habere communia? Et hoc intelligo.» (1) Atque illud notatum velim, quamvis certum sit, ut diximus, communicationem existere oportere inter cerebrum et organa sensuum, in quo tamen sita sit, et qua ratione communicatio ejusmodi

(1) *De Lib. Arb. lib. 2.º*